

DOI: 10.4467/29567610PIB.25.037.23022

dr Marcin Oskierko

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie

ORCID: 0000-0003-3450-6037

mgr Aleksandra Żaneta Nasiadka

ORCID: 0009-0008-3370-8503

dr Katarzyna Ochyra-Żurawska

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Jarosławiu

ORCID: 0000-0001-6214-8930

WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W OCHRONIE GRANICY PAŃSTWOWEJ W WARUNKACH WOJNY HYBRYDOWEJ

TERRITORIAL DEFENCE FORCES IN THE PROTECTION OF THE STATE BORDER IN THE CONDITIONS OF HYBRID WARFARE

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie roli Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa narodowego Polski ze szczególnym uwzględnieniem ich zadań w ochronie granicy państwowej w warunkach wojny hybrydowej. Problem badawczy został sformułowany w postaci pytania: w jaki sposób obecny model funkcjonowania i działania WOT wpływa na skuteczność ochrony granicy Rzeczypospolitej Polskiej? Postawiona hipoteza zakłada, że stała obecność Wojsk Obrony Terytorialnej, w obszarach przygranicznych, zwiększa efektywność ochrony granicy, skraca czas reakcji na zagrożenia oraz wzmacnia współpracę z innymi służbami, odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo wewnętrzne. W artykule zastosowano metody teoretyczne, takie jak analiza systemowa, podejście analityczno-syntetyczne, analizę aktów prawnych oraz analizę danych statystycznych Straży Granicznej. Podsumowując, przeprowadzone badania wykazały, że WOT stały się istotnym filarem bezpieczeństwa narodowego i w znacznym stopniu podnoszą zdolność państwa do reagowania na kryzysy migracyjne i zagrożenia hybrydowe.

Słowa kluczowe: Wojska Obrony Terytorialnej, bezpieczeństwo narodowe, granica wschodnia, wojna hybrydowa

Summary

The aim of the article is to show the role of the Territorial Defence Forces in the Polish national security system, with particular emphasis on their tasks in the protection of the state border in the conditions of hybrid war. The research problem was formulated in the form of a question: how does the current model of functioning and operation of the Territorial Defence Forces affect the effectiveness of the protection of the border of the Republic of Poland? The hypothesis assumes that the permanent presence of the Territorial Defence Forces in border areas increases the effectiveness of border protection, shortens the response time to threats and strengthens cooperation with other services responsible for internal security. The article uses theoretical methods such as systemic analysis, analytical-synthetic approach, analysis of legal acts and analysis of statistical data of the Border Guard. To sum up, the conducted research has shown that the Territorial Defence Forces have become an important pillar of national security and significantly increase the state's ability to respond to migration crises and hybrid threats.

Keywords: Territorial Defence Forces, national security, eastern border, hybrid warfare

Wstęp

System bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na kompleksowym współdziałaniu podsystemu obronnego, którego podstawę stanowią Siły Zbrojne RP. Ich zadania obejmują nie tylko ochronę państwa przed agresją zewnętrzną, lecz także wsparcie administracji publicznej oraz społeczeństwa w sytuacjach kryzysowych, a ponadto uczestnictwo w międzynarodowych operacjach pokojowych. Współczesne środowisko bezpieczeństwa charakteryzuje się wzrastającą złożonością i nieprzewidywalnością zagrożeń, w tym o charakterze asymetrycznym i hybrydowym, co wymaga dostosowania zdolności obronnych do nowych wyzwań.

Istotną rolę w tej strukturze pełnią Wojska Obrony Terytorialnej (WOT) – piąty, niezależny rodzaj Sił Zbrojnych RP. Proces ich etapowego formowania, rozpoczęty w województwach wschodnich, był odpowiedzią na analizę kierunków zagrożeń i potrzebę wzmocnienia ochrony wschodniej granicy Polski, która jest równocześnie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej i strefy Schengen. Rozmieszczenie brygad oraz kompanii lekkiej piechoty na poziomie powiatowym, wraz z wyznaczeniem Stałych Rejonów Odpowiedzialności, zapewnia stałą obecność WOT w terenie i gotowość do natychmiastowego działania, co istotnie podnosi odporność państwa na sytuacje kryzysowe.

Dynamiczny rozwój Wojsk Obrony Terytorialnej zbiegł się w czasie z pojawieniem się nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa, takich jak kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej w 2021 roku czy pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę w 2022 roku, które unaocznily konieczność wzmacniania zdolności państwowych w zakresie reagowania na zagrożenia hybrydowe oraz ochrony granic. Udział żołnierzy WOT w operacjach „Silne Wsparcie” i „Bezpieczne Podlasie” potwierdził, iż formacja ta stanowi kluczowy element zarówno systemu obrony narodowej, jak i praktycznego wsparcia bezpieczeństwa wewnętrznego.

WOT jako element systemu bezpieczeństwa narodowego

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej stanowią fundamentalny komponent systemu bezpieczeństwa narodowego, operując w ramach podsystemu obronnego i realizując założenia polityki bezpieczeństwa oraz obronnej kraju. Wraz ze zmieniającym się środowiskiem bezpieczeństwa, następuje rozszerzenie zakresu powierzanych im obowiązków. Wymóg reagowania na różnorodne, w tym asymetryczne, zagrożenia wymusza elastyczność w procesach planowania obronnego oraz ciągłą rewizję kluczowych założeń strategicznych. Szczególne znaczenie mają tu misje i zadania, które wymagają ścisłego dostosowania do realnych możliwości i potencjału Sił Zbrojnych.

Każde silne państwo powinno dysponować nowoczesnymi siłami zbrojnymi, które spełniają trzy kluczowe kryteria: wysoką sprawność, mobilność oraz interoperacyjność. Potencjał armii w istotny sposób wpływa na trwałość i stabilność państwa, stanowiąc jednocześnie gwarancję jego bezpieczeństwa zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego¹. Istotą nowoczesnych sił zbrojnych jest zdolność do zapewnienia obywatelom poczucia bezpieczeństwa poprzez szybkie reagowanie na zagrożenia, skuteczną obronę przed potencjalnym agresorem oraz umiejętność dostosowywania się do dynamicznie zmieniających się warunków środowiska bezpieczeństwa.

Wojska Obrony Terytorialnej jako piąty, odrębny rodzaj Sił Zbrojnych RP, rozpoczęły działalność 1 stycznia 2017 r. Ich powołanie zostało usankcjonowane ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw², która stała się podstawą prawną ich funkcjonowania. Pierwsze brygady OT powstały na mocy decyzji nr PF-32/Org./SSG/ZOiU-P1 Ministra Obrony Narodowej z 24 maja 2016 r., wydanej w celu realizacji przedsięwzięć umożliwiających ich sformowanie.

1 M. Oskierko, *Współdziałanie Straży Granicznej i Wojsk Obrony Terytorialnej w okresie stanu pandemii*, [w:] *Wyzwania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w nowych uwarunkowaniach*, (red.) L. Elak, N. Iwanowski, P. Rosłoń, K. Zygo, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2021, s. 211.

2 *Ustawa z 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. z 2016 r. poz. 2138.

Decyzja ta była następstwem wcześniejszego rozstrzygnięcia – decyzji Z-7/MON z 12 maja 2016 r. w sprawie sformowania brygad obrony terytorialnej³.

Proces tworzenia WOT był odpowiedzią na najbliższe i najbardziej realne zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa, wynikające z geopolitycznego położenia Polski, w szczególności z sytuacji bezpieczeństwa na wschodniej flance NATO i granicach Unii Europejskiej⁴. Z tego powodu etapowy projekt formowania brygad oraz osiągania gotowości bojowej został zaplanowany w układzie terytorialnym – od wschodu na zachód kraju. Takie rozmieszczenie było ściśle powiązane z analizą kierunków możliwych zagrożeń i pozwalało na stopniowe „nawarstwianie” potencjału obronnego oraz osiąganie pełnej gotowości do działań w regionach najbardziej narażonych na destabilizację⁵. Zdecydowano, że w pierwszym etapie priorytetem będzie sformowanie brygad na wschodnich terenach kraju, aby zapewnić skuteczną ochronę wschodnich granic Rzeczypospolitej, stanowiących jednocześnie zewnętrzną granicę UE i strefy Schengen. Takie rozmieszczenie miało na celu zarówno odstraszenie potencjalnego przeciwnika, jak i wzmocnienie zdolności reagowania w sytuacjach kryzysowych, w tym związanych z możliwymi falami migracyjnymi spowodowanymi konfliktami zbrojnymi na Bliskim Wschodzie lub w rejonie Europy Wschodniej⁶.

W strukturze Sił Zbrojnych RP Wojska Obrony Terytorialnej są ściśle powiązane z podziałem administracyjnym kraju. Na poziomie centralnym funkcjonuje Dowództwo WOT, które sprawuje kierownictwo nad całością formacji. W każdym województwie powstały brygady OT, a ich pododdziały – bataliony i kompanie lekkiej piechoty – rozmieszczono w poszczególnych powiatach. Podstawowym pododdziałem, prowadzącym działania, jest kompania lekkiej piechoty, która dzięki lokalnemu zakorzenieniu i znajomości terenu może szybko reagować na sytuacje kryzysowe w Stałych Rejonach Odpowiedzialności (SRO). Docelowo kompanie lekkiej piechoty mają funkcjonować we wszystkich powiatach kraju, zapewniając gotowość do realizacji zadań obronnych, wsparcia innych służb oraz działań na rzecz lokalnych społeczności⁷.

W pierwszym etapie działalność rozpoczęły trzy brygady, których stałe rejony odpowiedzialności obejmowały wschodnie województwa kraju. 1. Brygada OT objęła swoim zasięgiem województwo podlaskie, 2. Brygada OT – województwo lubelskie, a 3. Brygada OT – województwo podkarpackie⁸.

3 W. Kwiatkowski, *Wizerunek Wojsk Obrony Terytorialnej w przekazie medialnym w latach 2016–2018*, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono 2023, Nr 1 (1), s. 14.

4 T. Nastarowicz, *Proces tworzenia brygady Obrony Terytorialnej RP. Studium przypadku*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka, 2017, nr 3, s. 100.

5 M. Huzarski, *Podstawy normatywne i koncepcyjno-funkcjonalne tworzenia WOT*, Przegląd Nauk o Obronności, 2017, nr 3, s. 79.

6 T. Nastarowicz, *Proces tworzenia brygady...* wyd. cyt., s. 100.

7 I. Wróbel, *Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej Perspektywy współdziałania wojsk obrony terytorialnej z administracją publiczną w zwalczaniu klęsk żywiołowych*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka, 2017, nr 3, s. 143.

8 T. Compa, *Wojska Obrony Terytorialnej i Narodowe Siły Rezerwowe w systemie obrony Rzeczypospolitej, Polskiej*, Facta Simonidisfi 2020 nr 1 (13), s. 94.

Drugi etap, zaplanowany na lata 2017–2019, przewidywał utworzenie kolejnych trzech brygad, rozmieszczonych w województwach warmińsko-mazurskim oraz mazowieckim (gdzie powstały dwie brygady). W tym okresie rozpoczęto również proces formowania Centrum Szkolenia Wojsk Obrony Terytorialnej, Oddziału Zabezpieczenia oraz Batalionu Dowodzenia⁹.

W trzecim etapie, przypadającym na lata 2018–2020, zainicjowano formowanie siedmiu nowych brygad stacjonujących w województwach: małopolskim, śląskim, świętokrzyskim, łódzkim, wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i pomorskim. Ostatni etap, realizowany w latach 2019–2021, miał na celu zakończenie prac planistyczno-koncepcyjnych dotyczących powołania czterech kolejnych brygad, tym razem w województwach: opolskim, dolnośląskim, lubuskim oraz zachodniopomorskim. Docelowo ustalono, że liczebność Wojsk Obrony Terytorialnej wyniesie około 53 tysiące żołnierzy, co miało zapewnić ich pełną zdolność do realizacji zadań w całym kraju¹⁰.

Tak zbudowany potencjał i rozmieszczenie terytorialne sprawiają, że WOT stanowią integralną część systemu bezpieczeństwa narodowego. Ich istnienie i funkcjonowanie są w pełni zgodne z założeniami *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP*, która wskazuje, że wobec różnorodności wyzwań i nieprzewidywalności zagrożeń system bezpieczeństwa musi być zdolny do wszechstronnej reakcji – zarówno na sytuacje lokalne, jak i te o zasięgu ogólnokrajowym. Strategia podkreśla również konieczność jego elastycznej adaptacji, tak aby umożliwić bieżące monitorowanie i prognozowanie zagrożeń, szybkie reagowanie na ich wystąpienie oraz rozwijanie zdolności do skutecznego usuwania skutków sytuacji kryzysowych. W tym kontekście WOT odgrywają kluczową rolę, stanowiąc formację stale obecną w terenie, zdolną do szybkiego reagowania i wspierania zarówno wojska operacyjnego, jak i społeczności lokalnych w sytuacjach kryzysowych¹¹.

Zadania i formy zaangażowania WOT w ochronę granicy

Wojska Obrony Terytorialnej (WOT), jako piąty rodzaj Sił Zbrojnych RP, funkcjonują w ścisłym powiązaniu z podziałem administracyjnym kraju. Na poziomie centralnym działa Dowództwo WOT, w województwach – brygady, natomiast w powiatach rozmieszczone są bataliony i kompanie lekkiej piechoty. Kompania stanowi podstawowy pododdział prowadzący działania w Stałych Rejonach Odpowiedzialności (SRO), co zapewnia lokalne zakorzenienie, szybkie reagowanie na zagrożenia i bliską współpracę z lokalnymi społecznościami oraz samorządami¹².

9 Tamże Compa, s. 94.

10 A. Kukuła, *Wojska Obrony Terytorialnej w Systemie Zarządzania Kryzysowego*. Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono 2024, Nr 1 (1), s. 230-231.

11 *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, MON, Warszawa 2014, s. 43.

12 I. Wróbel, *Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej Perspektywy współdziałania...*, wyd. cyt., s. 143.

Istotą funkcjonowania WOT jest ich „przypisanie” do określonych obszarów kraju, co pozwala na realizację dwóch zasadniczych aspektów funkcjonalnych: wsparcia wojsk operacyjnych („obrona”) oraz wsparcia lokalnych społeczności („ochrona”). Zadania te rozpatrywane są w czasie pokoju, kryzysu i wojny, a ich szczegółowy zakres zależy od rodzaju i skali występujących zagrożeń¹³.

W czasie pokoju WOT tworzą bezpieczne środowisko operacyjne, prowadzą działania prewencyjne i wspierają społeczności lokalne, głównie w obliczu klęsk żywiołowych. Utrzymują gotowość do działań ratowniczych i porządkowych, prowadzą monitoring zagrożeń oraz szkolenia obronne. W sytuacjach kryzysu niemilitarnego formacja reaguje w celu ograniczenia skutków zdarzeń, przywrócenia normalnego funkcjonowania regionu i wsparcia układu pozamilitarnego. W czasie wojny WOT realizują działania bojowe w ramach współpracy z wojskami operacyjnymi, broniąc przydzielonych rejonów odpowiedzialności, osłaniając obiekty infrastruktury krytycznej oraz wspierając siły sojusznicze w zakresie logistycznym i zabezpieczenia ich wejścia do działań bojowych¹⁴.

Zakres zadań WOT jest szeroki i obejmuje między innymi:

- świadczenie pomocy ludności cywilnej (ewakuacja, ochrona mienia, organizacja rejonów zakwaterowania przejściowego, dystrybucja środków pomocowych),
- wsparcie administracji rządowej i samorządowej w monitorowaniu zagrożeń i wzmocnieniu systemu bezpieczeństwa,
- udział w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych oraz usuwaniu skutków katastrof i klęsk żywiołowych,
- wsparcie służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne (Straż Graniczna, Policja) w sytuacjach, gdy ich potencjał jest niewystarczający,
- ochronę infrastruktury krytycznej, izolację miejsc i obszarów zagrożonych, zabezpieczenie obiektów i zbieranie informacji o potencjalnych zagrożeniach,
- działania przeciwpowodziowe i przeciwpożarowe, rozpoznanie i neutralizację skutków awarii przemysłowych oraz skażeń chemicznych, biologicznych i radiacyjnych¹⁵¹⁶.

Zgodnie z ustawą o powszechnym obowiązku obrony RP¹⁷, Strategią Bezpieczeństwa Narodowego RP¹⁸ i Koncepcją Obroną RP¹⁹, WOT powinny posiadać

13 A. Michalak, *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2017 nr.3, s. 31–32.

14 M. Niedziela, *Wojska Obrony Terytorialnej w obliczu współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa - studium przypadków*, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono, 2022, Nr 1, s. 199.

15 *Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*, Dz.U. z 2023 r. poz. 122, art. 25, ust. 3.

16 W. Horyń, *Wojska obrony terytorialnej w czasie niemilitarnych zdarzeń nadzwyczajnych*, Kwartalnik Bellona 1/2019, s. 51

17 *Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny*, Dz.U. 2022 poz. 655.

18 *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2020.

19 *Ministerstwo Obrony Narodowej, Koncepcja Obrona Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017.

zdolności w zakresie odstraszenia i demonstrowania gotowości do obrony, osłony rozwinięcia wojsk, udziału w strategicznej operacji obronnej, prowadzenia działań rozpoznawczych i wsparcia ogniowego, przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym i asymetrycznym²⁰, realizacji zadań w systemie zarządzania kryzysowego oraz współdziałania z pozamilitarnymi elementami systemu obronnego państwa. Szczególne znaczenie ma interoperacyjność z wojskami operacyjnymi, sprzężenie systemów wymiany informacji o zagrożeniach, a także wspólne szkolenia i ćwiczenia, które zapewniają spójność działań w sytuacjach kryzysowych i wojennych²¹.

WOT, poprzez swoje rozmieszczenie i charakter terytorialny, przyczyniają się do budowy powszechnej gotowości obronnej, wzmacniają potencjał odstraszenia Sił Zbrojnych RP, zwiększają odporność państwa na kryzysy i przygotowują społeczeństwo do realizacji konstytucyjnego obowiązku obrony Ojczyzny.

Działania WOT w ochronie granicy w warunkach wojny hybrydowej

Współczesne działania hybrydowe, prowadzone poza formalnymi ramami prawa wojennego, stanowią skoordynowane połączenie aktywności nieregularnych formacji zbrojnych, wspieranych przez zaawansowane technologie rozpoznania pola walki, działania agenturalne agresora, a także szeroko zakrojone oddziaływanie informacyjne i presję ekonomiczną. Celem tego rodzaju operacji jest osiągnięcie efektów zbliżonych do klasycznej wojny, ale bez jej formalnego wypowiedzenia i bez konieczności użycia wojsk operacyjnych w pełnym wymiarze. Istotą działań hybrydowych jest przejęcie kontroli nad terytorium państwa-ofiary i ustanowienie tam władz podporządkowanych agresorowi – zarówno w formie aneksji, jak i poprzez stworzenie marionetkowych struktur politycznych, bez formalnego włączenia obszaru do państwa agresora. Operacje hybrydowe mają z reguły trój etapowy przebieg: obejmują fazę przygotowania, fazę realizacji z udziałem elementów militarnych oraz etap stabilizacji, którego celem jest militarne i administracyjne utrwalenie wpływów na zajęтым lub podporządkowanym terytorium²².

Konflikt rosyjsko-ukraiński wyraźnie wskazał na fundamentalne zadania, jakie powinny realizować formacje obrony terytorialnej, aby skutecznie wzmacniać bezpieczeństwo państwa. Ich zakres można dostosowywać do różnych sytuacji oraz poziomów gotowości bojowej. Na co dzień Wojska Obrony Terytorialnej

20 A. Pieczywok, *Rola i znaczenie Wojsk Obrony Terytorialnej jako instytucji integrującej i wspierającej społeczeństwo w czasie pandemii*, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2023, s.213–214., R. Jakubczak, *Wojska Obrony Terytorialnej w sztuce wojennej*, Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem, 2016, nr 2(7), s.40.

21 M. Stachowski, *Koncepcja Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych RP*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2017 nr.3, s. 58.

22 R. Jakubczak, *Wojska Obrony Terytorialnej w sztuce wojennej*, Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem, 2016, nr 2(7), s.40.

powinny utrzymywać ścisłą więź z lokalnymi społecznościami i demonstrować gotowość do obrony zajmowanego przez nie terytorium. W czasie pokoju kluczowe jest systematyczne monitorowanie zagrożeń, w tym terrorystycznych, oraz identyfikowanie działań zmierzających do podważania autorytetu legalnych władz czy destabilizacji administracji państwowej. Bezpośrednio przed konfliktem WOT powinny niezwłocznie reagować na pojawienie się obcych podmiotów, zwłaszcza jeśli ich działalność ukierunkowana jest na osłabienie więzi społeczności lokalnej z państwem. W momencie wybuchu konfliktu lub nasilenia działań przeciwnika – niezależnie od możliwości precyzyjnego określenia chwili rozpoczęcia działań wojennych – formacje te muszą zdecydowanie bronić terytorium i ludności cywilnej, wykorzystując społeczne poparcie i zaangażowanie. Jeśli konflikt hybrydowy przerodzi się w otwarte starcie zbrojne, zadaniem WOT jest stworzenie warunków umożliwiających skuteczne wprowadzenie wojsk operacyjnych i bliska współpraca z nimi podczas prowadzenia regularnych operacji. W sytuacji zajęcia terytorium przez nieprzyjaciela, wojska te powinny prowadzić działania nieregularne, których celem jest systematyczne niszczenie siły żywej i środków bojowych wroga, dezorganizowanie jego działań i uniemożliwianie skutecznej okupacji. W przypadku uzyskania wsparcia na poziomie krajowym lub sojuszniczym, WOT mają za zadanie stworzyć warunki sprzyjające przejęciu kontroli nad terenem oraz odbudowie infrastruktury krytycznej, w tym administracji publicznej. Po zakończeniu działań wojennych priorytetem staje się odbudowa zdolności operacyjnych formacji oraz powrót do realizacji zadań typowych dla okresu pokoju²³.

A. Zapałowski wskazywał, że najbardziej nieprzewidywalnym kierunkiem w zakresie potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa jest granica polsko-ukraińska – rosyjska agresja na Ukrainę potwierdzają konieczność utrzymywania podwyższonej gotowości i zdolności reagowania również na tym odcinku. Możliwe zagrożenia, które wymagają monitorowania i przygotowania sił WOT oraz innych służb państwowych, obejmują:

1. Aktywność radykalnych ugrupowań nacjonalistycznych na Ukrainie, które mogą próbować destabilizować sytuację polityczną lub przenosić działania prowokacyjne na teren przygraniczny.
2. Wzmoczone próby nielegalnej migracji i przerzutów transgranicznych, które mogą być inspirowane lub wspierane przez podmioty zewnętrzne w ramach działań hybrydowych.
3. Incydenty o charakterze historyczno-tożsamościowym, mogące prowadzić do napięć społecznych i prób wykorzystania sporów pamięci historycznej w działaniach dezinformacyjnych.

23 T. Szczurek, P. Bryczek-Wróbel, J. Adamkiewicz, *Funkcjonowanie Wojsk Obrony Terytorialnej Polski w świetle kryzysu na Ukrainie*, Zeszyty Naukowe SGSP 2022, Nr 83, s. 131-132.

4. Aktywizację zorganizowanej przestępczości w strefie przygranicznej, w tym grup zajmujących się przemytem ludzi, broni i towarów strategicznych, dążących do rozszerzania wpływów politycznych i ekonomicznych.
5. Nagłe kryzysy wewnętrzne na Ukrainie (masowe protesty społeczne, eskalacja działań wojennych), które mogą generować kolejne fale uchodźców i wymagać wsparcia humanitarnego oraz logistycznego²⁴.

W drugiej połowie 2021 roku władze Republiki Białorusi podjęły działania określone jako hybrydowe, które skutkowały wzrostem liczby migrantów na granicy z Polską. Ze względu na charakter i zadania Wojsk Obrony Terytorialnej zostały one zaangażowane w działania związane z ochroną granicy państwowej. Decyzją Ministra Obrony Narodowej od 3 września 2021 roku żołnierze WOT zostali skierowani do służby w strefie przygranicznej z Białorusią, obejmującej obszary objęte stanem wyjątkowym. Sytuacja ta doprowadziła do rozpoczęcia operacji „Silne Wsparcie”, której celem było wsparcie społeczności lokalnych oraz wzmocnienie ich odporności wobec występujących zagrożeń. Pomimo braku oficjalnych, pełnych danych dotyczących działań wszystkich brygad Obrony Terytorialnej, raport 2. Lubelskiej Brygady OT umożliwia przedstawienie części podjętych aktywności. Od września 2021 roku żołnierze 1. Podlaskiej i 2. Lubelskiej Brygady OT byli obecni w pasie przygranicznym województw lubelskiego i podlaskiego. Wraz ze wzrostem liczby prób nielegalnego przekroczenia granicy do wsparcia Straży Granicznej kierowano także żołnierzy z innych brygad WOT. W szczytowym okresie operacji w ochronę granicy zaangażowanych było blisko 2 000 terytorialsów. Działania obejmowały nie tylko patrole piesze i mobilne, lecz także – z uwagi na specyfikę terenu Lubelszczyzny – patrole konne i wodne na rzece Bug²⁵. Do rozpoznania wykorzystano Bezzałogowe Statki Powietrzne FlyEye, które łącznie wykonały ponad 2 300 godzin lotów, z czego ponad 1 500 godzin zrealizowano na rzecz 2. Lubelskiej Brygady OT. Żołnierze posługiwali się również nowoczesnym sprzętem optoelektronicznym, w tym noktowizorami i termowizją, a na wybranych odcinkach granicy obsługiwali maszty oświetleniowe, co zwiększało skuteczność działań nocnych. Według danych MON w terenie przygranicznym stale obecnych jest około 1 000 żołnierzy WOT, utrzymujących gotowość do natychmiastowej reakcji na pojawiające się zagrożenia. Od 2023 r. w pasie przygranicznym prowadzone są również planowe szkolenia rotacyjne i zintegrowane, których celem jest doskonalenie wyszkolenia żołnierzy, rozwijanie umiejętności dzia-

24 A. Zapałowski, *Współczesne wojska Obrony Terytorialnej w obronie narodowej*, *Przegląd Geopolityczny*, 2019, nr 28, s. 147-148.

25 Lubelska Brygada Obrony Terytorialnej, *Podsumowanie roku 2022*, <https://www.wojsko-polskie.pl/2bot/articles/aktualnosci-w/podsumowanie-roku-2022/>, [dostęp: 22.08.2025]

łania w specyficznych warunkach terenowych oraz wzmocnienie współpracy z lokalną społecznością²⁶.

Operacja „Bezpieczne Podlasie”, rozpoczęta 1 sierpnia 2024 r., stanowi przykład adaptacji wojskowego reagowania na złożone zagrożenia hybrydowe, w tym napięcia migracyjne na wschodniej granicy państwa¹. Generał dywizji Arkadiusz Szkutnik, dowódca operacji, podkreślał w wywiadzie znaczenie zmiany taktyki działań: zamiast biernego monitorowania obszaru kluczowa stała się mobilność i szybkość reakcji, które decydują o skuteczności powstrzymywania prób nielegalnego przekroczenia granicy. Nowa strategia operacyjna zakłada elastyczne i proporcjonalne użycie siły. Szkutnik wskazywał, że w sytuacjach agresywnych zachowań nie stosuje się podejścia wyłącznie prewencyjnego – siły zbrojne reagują adekwatnie, w tym z użyciem broni gładkolufowej i strzałów ostrzegawczych. Podkreślił jednocześnie, że nie odnotowano przypadków oddania strzałów w kierunku ludzi – byłaby to ostateczność. Znaczącą rolę w odstraszeniu agresywnych działań odegrało użycie środków nieletalnych. Sama obecność formacji uzbrojonych w broń gładkolufową skutecznie ograniczała eskalację napięć, minimalizując konieczność użycia siły²⁷.

Podsumowanie

Wojska Obrony Terytorialnej, w ciągu kilku lat od swojego powołania, stały się istotnym elementem systemu bezpieczeństwa narodowego Polski. Ich rozmieszczenie w Stałych Rejonach Odpowiedzialności, silne zakorzenienie w lokalnych społecznościach oraz zdolność do szybkiego reagowania na pojawiające się zagrożenia sprawiają, że formacja ta wypełnia lukę pomiędzy wojskami operacyjnymi a układem pozamilitarnym. Doświadczenia z lat 2021–2024 jednoznacznie wskazują, że WOT odgrywają kluczową rolę w ochronie granicy państwowej, w warunkach kryzysu migracyjnego i zagrożeń hybrydowych.

Wojska Obrony Terytorialnej w istotny sposób wzmocniły narodowy system reagowania kryzysowego, łącząc komponent militarny z działaniami administracji publicznej i wsparciem dla ludności. Doświadczenia z lat 2021–2024 wykazują, że WOT muszą stale rozwijać zdolności do przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym, zwłaszcza w obszarze zwalczania dezinformacji, neutralizacji prowokacji oraz przeciwdziałania presji migracyjnej, inspirowanej z zewnątrz. Jednocześnie konieczne jest dalsze pogłębianie interoperacyjności z wojskami operacyjnymi, Strażą Graniczną i służbami specjalnymi w celu budowy efektywnego systemu wczesnego ostrzegania i szybkiego reagowania.

26 Defence 24, *2 lata służby terytorialsów na straży polskiej granicy*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/2-lata-sluzby-terytorialsow-na-straży-polskiej-granicy#goog_rewarded, [dostęp: 25.08.2025]

27 Polska Zbrojna, *Bezpieczne Podlasie na półmetku, wywiad z gen. dyw. A. Szkutnikiem*, <https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/42749?t=Bezpieczne-Podlasie-na-polmetku>, [Dostęp: 12.08.2025]

Ważnym elementem misji WOT jest również ich oddziaływanie społeczne – formacja pełni funkcję edukacyjną i wychowawczą, wzmacniając świadomość obronną i więź państwa ze społeczeństwem. W warunkach wojny hybrydowej, gdzie jednym z celów przeciwnika jest dezintegracja społeczna i osłabienie morale, działania te mają istotne znaczenie dla budowy odporności narodowej.

Wojska Obrony Terytorialnej w pełni realizują cele, dla których zostały powołane, i stanowią istotny filar systemu obronnego Polski. Analiza ich działań wskazuje na konieczność dalszego rozwoju zdolności rozpoznawczych, inwestowania w technologie monitoringu i systemy bezzałogowe. Kluczowe jest również utrzymanie wysokiej motywacji ochotników, systematyczne szkolenie oraz budowanie współpracy z administracją publiczną i służbami bezpieczeństwa, co pozwoli skutecznie odpowiadać na przyszłe wyzwania.

Bibliografia

1. Compa T., *Wojska Obrony Terytorialnej i Narodowe Siły Rezerwowe w systemie obrony Rzeczypospolitej, Polskiej*, Facta Simonidisfi 2020 nr 1 (13).
2. Elak L., Oskierko M., Żurawski S., *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*, De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności, 1(10)/2024.
3. Elak L., *Potencjał wojsk lądowych wobec współczesnych wyzwań bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, ASzWoj, Warszawa 2020.
4. Horyń W., *Wojska obrony terytorialnej w czasie niemilitarnych zdarzeń nadzwyczajnych*, Kwartalnik Bellona 1/2019.
5. Huzarski M., *Podstawy normatywne i koncepcyjno-funkcjonalne tworzenia WOT*, Przegląd Nauk o Obronności, 2017, nr 3.
6. Jakubczak R., *Wojska Obrony Terytorialnej w sztuce wojennej*, Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem, 2016, nr 2(7).
7. Kukuła A., *Wojska Obrony Terytorialnej w Systemie Zarządzania Kryzysowego*. Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono 2024, Nr 1 (1).
8. Kwiatkowski W., *Wizerunek Wojsk Obrony Terytorialnej w przekazie medialnym w latach 2016–2018*, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono 2023, Nr 1 (1).
9. Michalak A., *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2017 nr.3.
10. Ministerstwo Obrony Narodowej, *Koncepcja Obrona Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017.
11. Nastarowicz T., *Proces tworzenia brygady Obrony Terytorialnej RP. Studium przypadku*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka, 2017, nr 3.
12. Niedziela M., *Wojska Obrony Terytorialnej w obliczu współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa – studium przypadków*, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono, 2022, Nr 1.
13. Oskierko M., Żurawski S., *Kryzys migracyjny na granicy białorusko-polskiej jako przykład zagrożenia konfliktem o charakterze kulturowym*, [w:] Wielowymiarowość konfliktów kulturowych we współczesnym świecie, (red.) W. Śmiałek, Grupa Wydawnicza FNCE, Poznań 2024.
14. Oskierko M., *Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej*, [w:] *Zagrożenia wschodniej flanki NATO w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznego obszarów przygranicznych*, (red.) Dachowicz D., Elak L., Ciekanowski Z., Wydawnictwo im. prof. Leszka J. Krzyżanowskiego Menedżerskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie, Chełm-Warszawa 2022.
15. Oskierko M., *Współdziałanie Straży Granicznej i Wojsk Obrony Terytorialnej w okresie stanu pandemii*, [w:] *Wyzwania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w nowych uwarunkowaniach*, (red.) Elak L., Iwanowski N., Rosłoń P., Zygo K., Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2021.
16. Pieczywok A., *Rola i znaczenie Wojsk Obrony Terytorialnej jako instytucji integrującej i wspierającej społeczeństwo w czasie pandemii*, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2023.
17. Stachowski M., *Koncepcja Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych RP*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, 2017 nr.3.
18. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2020.

19. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, MON, Warszawa 2014.
20. Szczurek T., Bryczek-Wróbel P., Adamkiewicz J., *Funkcjonowanie Wojsk Obrony Terytorialnej Polski w świetle kryzysu na Ukrainie*, Zeszyty Naukowe SGSP 2022, Nr 83.
21. Wróbel I., *Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej Perspektywy współdziałania wojsk obrony terytorialnej z administracją publiczną w zwalczaniu klęsk żywiołowych*, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, 2017, nr 3.
22. Zapałowski A., *Współczesne wojska Obrony Terytorialnej w obronie narodowej*, *Przegląd Geopolityczny*, 2019, nr 28.

Akty prawne

1. *Ustawa z 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. z 2016 r. poz. 2138.
2. *Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*, Dz.U. z 2023 r. poz. 122.
3. *Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny*, Dz.U. 2022 poz. 655.
4. *Ustawa z dnia 26 lipca 2024 r. o zmianie niektórych ustaw w celu usprawnienia działań Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Policji oraz Straży Granicznej na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Dz.U. 2024 poz. 1248.

Netografia

1. Lubelska Brygada Obrony Terytorialnej, *Podsumowanie roku 2022*, <https://www.wojsko-polskie.pl/2bot/articles/aktualnosci-w/podsumowanie-roku-2022/>.
2. Defence 24, *2 lata służby terytorialsów na straży polskiej granicy*, https://defence24.pl/sily-zbrojne/2-lata-sluzby-terytorialsow-na-strazy-polskiej-granicy#goog_rewarded.
3. *Polska Zbrojna, Bezpieczne Podlasie na półmetku, wywiad z gen. dyw. A. Szkutnikiem*, <https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/42749?t=-Bezpieczne-Podlasie-na-polmetku>.